

مطبوعات فارسی دولت انگلستان در هند،

در دوره اشغال ایران توسط متفقین (۱۳۲۵-۱۳۲۰)

معین‌الدین محرابی

کشورهای دیگر جهان نیز پس از آن و به تدریج به سود یکی از طرف‌های جنگ وارد کارزار شدند. آتش این جنگ خانمان‌سوز پس از شش سال ویرانی و خون‌ریزی در سال ۱۹۴۵ (۱۳۲۴) فرو نشست.

طرفین متخاصم در این جنگ عبارت بودند از:

۱. متفقین، شامل کشورهای انگلیس، فرانسه، لهستان، روسیه، امریکا، چین و غیره.

۲. کشورهای محور، شامل آلمان، ایتالیا، ژاپن و غیره.

دو سال پس از آغاز جنگ جهانی دوم یعنی در تاریخ ۲۵ اوت ۱۹۴۱ (سوم شهریور ۱۳۲۰) نیروهای اتحاد جماهیر شوروی و دولت انگلستان، علی‌رغم اعلام بی‌طرفی دولت ایران، در

فراتر از چند نشریه معروف و شناخته شده است و لازم است شمار قابل توجهی از این نشریات را از ابعاد و زوایای مختلف مورد بررسی و پژوهش قرار داد. پیش از آن که بخواهیم به موضوع اصلی بپردازیم لازم است به جنگ جهانی دوم و اشغال ایران توسط نیروهای متفقین اشاره‌ای کوتاه داشته باشیم.

جنگ جهانی دوم و اشغال ایران توسط نیروهای متفقین

با حمله آلمان به لهستان و تصرف آن در اول سپتامبر ۱۹۳۹ (دهم شهریور ۱۳۱۸)، نخستین جرقه‌های جنگ جهانی دوم زده شد و چند روز بعد، در سوم سپتامبر (دوازدهم شهریور ۱۳۱۸) با اعلام رسمی جنگ انگلیس و فرانسه علیه آلمان، جنگ جهانی دوم آغاز شد و

بررسی و تحقیق در روزنامه‌نگاری فارسی از چند دهه اخیر آغاز و در این زمینه کتاب‌ها و تک‌نگاری‌های گوناگونی توسط پژوهشگران ایرانی و خارجی ارائه شده است. این تحقیقات علی‌رغم گستردگی آن، مراحل آغازین خود را می‌گذرانند و اگر بخواهیم در این خصوص موضوع را با تفکیک «نشریات فارسی چاپ خارج» مشخص نماییم، باید بگوییم متأسفانه هنوز حتی نطفه‌های تحقیق بسته نشده است.

بنابراین لازم است تا پژوهشگران حوزه مطبوعات، با عنایت به نشریات فارسی چاپ خارج که از دو قرن پیش در مسیر انتشار قرار گرفته‌اند؛ این نشریات را نیز مورد توجه قرار دهند. هر چند تاکنون برخی پژوهش‌ها پیرامون تعدادی از نشریات معروف چاپ خارج از جمله: اختر، قانون، حکمت، حبل‌المتین، کاوه، ایرانشهر و... صورت گرفته است ولی باید یادآوری کرد که اهمیت نشریات فارسی چاپ خارج

یک حمله ضربتی اقدام به بمباران شهرهای ایران و پیشروی در آن کرده و در نیمه اول شهریور ۱۳۲۰ تهران را به تصرف درآوردند و با این شهر همچون یک شهر اشغال شده رفتار کردند. پس از تصرف تهران، رضاشاه تحت فشار نیروهای متفقین در تاریخ ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ استعفانامه خود را مبنی بر کناره‌گیری از سلطنت اعلام کرد و به اجبار سلطنت را به پسرش محمدرضا پهلوی سپرد.

کناره‌گیری رضاشاه از سلطنت، تأثیری بر خروج نیروهای بیگانه نگذاشت و ایران همچنان در اشغال نیروهای متفقین باقی ماند، ولی پس از چندسال، نیروهای متفقین زمان تخلیه ایران را دوم مارس ۱۹۴۶ (۱۲ اسفند ۱۳۲۴) اعلام کردند که این وعده تا ماه‌ها پس از زمان اعلام شده عملی نشد. بنابراین باید گفت نیروهای متفقین در مجموع ایران را تا مدت پنج‌سال در اشغال خود داشته‌اند که یک سال آخر آن پس از اعلام پایان جنگ جهانی دوم بوده است.

بنابر آنچه گذشت، در نیمه نخست شهریور سال ۱۳۲۰ یعنی در آخرین ماه تابستان سال یاد شده، تهران به اشغال متفقین و یا به عبارتی به اشغال انگلستان و روسیه درآمد. این دو کشور که از پیش برنامه‌هایی را جهت تصرف مقطعی ایران و چه بسا تصرف دائمی آن تنظیم کرده بودند؛ انتشار جراید و مطبوعات فارسی داخلی و خارج از کشور را نیز با اهداف تبلیغاتی دوره جنگ در دستور کار خویش قرار دادند که بررسی همه جانبه آن نیاز به یک تحقیق اساسی دارد.

همچنین قابل ذکر است که مقاله حاضر با این هدف تهیه شده است که بتواند نگاهی به آن دسته از نشریات فارسی داشته باشد که دولت انگلستان در دوره اشغال ایران، در کشور هند منتشر

■ لازم است پژوهشگران حوزه مطبوعات، با عنایت به نشریات فارسی چاپ خارج که از دو قرن پیش در مسیر انتشار قرار گرفته‌اند این نشریات را نیز مورد توجه قرار دهند.

کرده است.

«نشریات متحده» یا «یونایتد پبلیکیشنز»

مقاله حاضر، بررسی اجمالی آن دسته از نشریات فارسی است که در هند انتشار می‌یافت و ناشر آن «نشریات متحده» یا «یونایتد پبلیکیشنز»^۱ بود. یونایتد پبلیکیشنز که از حمایت مستقیم دولت انگلستان برخوردار بود، در طی سال‌هایی که ایران در اشغال متفقین بود، در مجموع شش عنوان نشریه فارسی منتشر کرد که عبارتند از: شیپور، جهان آزاد، جهان امروز، آهنگ، تاج محل و دنیا.

ناشر یادشده در طی سال‌هایی که جنگ جهانی دوم ادامه داشت، نشریات دیگری نیز به زبان‌های مختلف منتشر کرد که از آن جمله‌اند: الفیفر (عربی)، آجکل (اردو)، کلرون (فرانسسه)، اخبار جم‌هایر شوروی (انگلیسی)، العرب (عربی)، نون‌هال (اردو) و...

«یونایتد پبلیکیشنز» علاوه بر نشریات یادشده، کتاب‌هایی نیز به زبان‌های دیگر منتشر کرده است. شماری از این کتاب‌ها که به زبان فارسی نیز انتشار یافته‌اند. عبارتند از: رامایانا، دیوید کاپر‌فیلد، نتردام، دومرد بزرگ، برداران کارامازوف، دُن‌کیشوت، سفرهای گالیور و مورد آرتور و...

در این‌جا لازم است به این پرسش پاسخ داده شود که، چرا دولت انگلستان برای چاپ کتاب و نشریه فارسی، کشور هند را انتخاب کرده بود که در پاسخ باید

گفت: سابقه طولانی چاپخانه‌داری انگلیسی‌ها در هند و آشنایی با امکانات و موقعیت‌های موجود در این کشور، آنان را به چاپ آثار مورد نظرشان در هند تشویق می‌کرد. در این میان نیروی ارزان‌کار، رشد نسبی صنعت حمل‌ونقل در هند و آشنا بودن شمار قابل توجهی از کارکنان چاپخانه‌ها به امور چاپی چند زبان و از جمله زبان فارسی، سبب شده بود دولت انگلستان، هند را به عنوان مرکز امور چاپی در خاورمیانه و خاور نزدیک قرار دهد.

همچنین باید یادآور شد که نخستین روزنامه‌های فارسی نیز در هند زاده شده است. چنان‌که ۵۷ سال پیش از انتشار اولین روزنامه فارسی در ایران که تاریخ رمضان سال ۱۲۵۲ ق؛ برای نخستین‌بار بخشی از صفحات یک روزنامه انگلیسی‌زبان چاپ هند یعنی بنگال گازت از تاریخ ۲۹ ژانویه سال ۱۷۸۰ م (۱۱۹۳ ق) به زبان فارسی اختصاص یافته است. اگر چه بخش فارسی روزنامه یاد شده مختص آیین‌نامه‌ها و احکام دولتی بوده است ولی آغاز چاپ جراید فارسی را نیز باید از همین زمان به‌شمار آورد.

پس از روزنامه بنگال گازت، شماری از جراید دیگر نیز به روش این روزنامه، صفحاتی را به زبان فارسی اختصاص داده‌اند تا این که در سال ۱۸۱۰ م (۱۲۲۵ ق) نخستین روزنامه کاملاً فارسی هند با نام هندوستانی یا اخبار هندوستانی از کلکته هند سر برآورده است. در پی آن نیز روزنامه کاملاً فارسی مرآت‌ال‌اخبار در

تاریخ ۲۰ آوریل ۱۸۲۲ (۱۲۳۷ ق) در همان شهر پای به عرصه گذارده است. بنابراین باید گفت نشریه‌های فارسی، سال‌ها پیش از آن‌که در ایران ظهور کند در سرزمین هند زاده شده و نیم قرن پس از آن به ایران آمده و در پی آن به دیگر کشورهای جهان نیز پانهاده است. شناسنامه شش نشریه فارسی که یونایتد پبلیکیشنز منتشر کرده به ترتیب زمان تأسیس بدین شرح است:

۱. جهان آزاد

– محل اداره: هند - دهلی.

– محل و نام چاپخانه: هند - دهلی، مطبوعه لطیفی.

– مدیر و نویسنده: سجادی (تمدن‌الملک).

– ناشر: نام ناشر قید نشده، ولی مجله شیپور که از آن سخن خواهیم گفت، در فهرستی که از نشریات وابسته به یونایتد پبلیکیشنز ارائه داده، این مجله را در شمار انتشارات یونایتد پبلیکیشنز معرفی نموده است.^۲

– نویسندگان: غیر از مدیر مجله که از وی با عنوان «مدیر و نویسنده» یاد شده، در هر یک از شماره‌های ۱۴ و ۱۵ مقاله‌ای نیز از ابوالقاسم بخاری به چاپ رسیده است. بیش از این از نویسندگان جهان آزاد اطلاعی در دست نیست.

– ترتیب انتشار: ۱۵ روزه (دو شماره در ماه).

– تاریخ تأسیس: ۱۳۲۰

– تاریخ انتشار آخرین شماره: نامعلوم.

– قیمت: دو ریال، اشتراک سالیانه در هندوستان ۶ روپیه، برای کشورهای خارج از هند به اضافه اجرت پست.^۳

– قطع: ۲۷×۲۱/۵ سانتی متر

– تعداد صفحات: ۲۸ ص + جلد + ۸

ص (هشت صفحه اخیر در وسط مجله

آمده و شماره صفحه ندارد).

– تعداد ستون‌های هر صفحه: دو ستون، هر ستون هشت سانتی متر.

– روی جلد: حجم روی جلد از بالا به پایین، به سه قسمت تقسیم شده است. قسمت بالا به عرض ۱۲ سانتی متر و وسط با عرض ۱۲ سانتی متر و پایین با عرض شش سانتی متر.

در سمت راست و چپ قسمت بالا، شماره و سال نشریه قید شده و در وسط همان قسمت بالا، یعنی هم ردیف با شماره و سال نشریه این عبارت آمده است: «ملت از یک رنگی دلهاستی» و در زیر این عبارت با حروف درشت، نام

تعداد ۱۵۰
نسخه از بهای
سال دوم

جهان آزاد

نمایندگی سیاسی - ادبی و ادبی

نویسنده: سجادی تمدن‌الملک

مجله درج گردیده است. در زیر نام مجله با حروفی کوچک تر نوشته شده: «نامه‌ای است سیاسی - اجتماعی و ادبی».

در قسمت وسط، تصویری بزرگ از یک شیر بالدار و شاخدار که دهان باز او حالت تهاجمیش را نشان می‌دهد حک شده است. این تصویر حکم آرم مجله را دارد.

در بخش پایین، ابتدا نوشته شده است: «مدیر و نویسنده: سجادی - تمدن‌الملک سابق» و در سطر پایین، محل انتشار و تاریخ انتشار به سال‌های شمسی، قمری و میلادی و نیز بهای هر شماره ذکر شده است.

– صفحه داخلی روی جلد: این صفحه به عکس اختصاص دارد. مثلاً شماره ۱۴ از سال دوم، عکسی بزرگ که «نمای کوهستانی آناتولی خاوری» را نشان می‌دهد به چاپ رسیده و در شماره ۱۵ از سال دوم، عکس‌هایی از پرستاران انگلیسی که برای مداوای مجروحان جنگی تعلیم می‌بینند چاپ شده است.

– صفحه پشت جلد: در این صفحه عکس‌هایی از نقاط جالب توجه برخی از شهرهای هند به چاپ رسیده است.

– صفحه داخلی پشت جلد: این صفحه با تصاویری که ارائه می‌دهد، موفقیت‌های نیروهای متفقین و رجال نظامی آن را به نمایش می‌گذارد.

– روش مجله: سیاسی - اجتماعی، با هدف دفاع از انگلستان و کشورهای متفقین.

– شعار مجله: «ملت از یک رنگی دلهاستی»^۴ و «مقصود ما از انتشار این نامه، تشویق مناسبات دوستانه از طریق تزئین حسن تفاهم بین کشورهای جنوب باختری و خاورمیانه است».^۵

– مقررات چاپ مقاله: «مقالاتی که با رعایت کامل بی‌طرفی و عدم مداخله در طرز حکومت‌های خاورمیانه و [خاور] نزدیک تهیه شده باشد پذیرفته می‌شود».^۶ نخستین شماره این مجله در خرداد ۱۳۲۰ یعنی چندماه پیش از اشغال ایران انتشار یافته و به درستی نیز معلوم نیست که چندسال و هر سال چند شماره انتشار یافته است. نگارنده این سطور دو شماره از این مجله را در آرشیو خود نگاهداری می‌کند که شماره ۱۴ و ۱۵ از سال دوم است و تاریخ انتشار آن به ترتیب، ۱۵ دی ۱۳۲۱ و اول بهمن ۱۳۲۱ (برابر با ۵ ژانویه ۱۹۴۳ و ۲۱ ژانویه ۱۹۴۳) است. آخرین شماره‌ای که از این مجله در کتابخانه آستان قدس رضوی نگاهداری می‌شود، شماره هشت از سال

سوم است که تاریخ انتشار آن مهر ۱۳۲۲ است.^۷

فهرست مندرجات شماره‌های ۱۴ و ۱۵ مجله جهان‌آزاد:

ش ۱۴، سال دوم (۱۵ دی ۱۳۲۱)

– «ایران و انگلستان (قسمت ۵)»، نویسنده: سجادی (صص ۲ - ۵) این قسمت از مقاله به بررسی تاریخ روابط ایران و انگلستان در عهد قاجار، از عهد فتحعلی‌شاه تا احمدشاه پرداخته و ضمن حمایت از سیاست‌های انگلستان، امیرکبیر را مانع گسترش روابط ایران و انگلستان دانسته و گوید: «روابط ایران و انگلستان در سال‌های اولیه سلطنت این شاهنشاه جوان [ناصرالدین‌شاه] که بیشتر به زیر تأثیر وزیر وقت قرار گرفته و کمتر متکی به اندیشه و تدبیر خویش بود چندان نیکو نبوده و تا چندی افق مناسبات این دو کشور تیره و کدر می‌نمود» (ص ۴).

– «عمل تغذیه» (صص ۵ - ۷)، درباره وزارت خواربار انگلستان و چگونگی عمل ذخیره‌سازی و حفظ خواربار در انگلستان است.

– «شرکت نیروی دریایی» (صص ۸ - ۹، ۱۲)، در این مقاله تلاش شده است تا از قدرت نیروی دریایی بریتانیا و به خصوص مجهز بودن آن به توپ‌های سنگین صحبت شود.

– «خود را بشناس (قسمت ۴)» (صص ۱۰ - ۱۲)، درباره انسان و فرضیه‌هایی که اخلاقیون درباره انسان دارند. به برخی اشعار و احادیث نیز استناد شده است.

– «هنر، پیشه اسلامی» (صص ۱۳ - ۱۴)، این مقاله ضمن تمجید از هنر اسلامی، به انتقاد از کتابی که روزنبرگ وزیر فرهنگ آلمان با عنوان افسانه سده بیستم نوشته است، می‌پردازد و ضمن آن گوید: «روزنبرگ وزیر فرهنگ نازی

چندین صفحه از کتاب خود موسوم به افسانه سده بیستم را به حمله بر صنایع ظریف و معماری اسلام اختصاص داده است» (ص ۱۳). این مقاله تلاش دارد تا با تحریک احساسات مسلمانان، آنان را به مخالفت با آلمان تشویق کند.

– «هشت صفحه‌ای که در وسط مجله آمده و شماره صفحه ندارد» در این صفحات، تصاویری از جنگ جهانی دوم، رجال، مراکز مذهبی و... آمده است.

– «یک تحقیق باستانی: اغنام و کمی آب» نوشته: ابوالقاسم بخاری (صص ۱۵ - ۱۷).

بخش، دفاع صریح از انگلستان انجام گرفته، چنان که گوید: «سیاست انگلیس همیشه با نظر احترام به کشور و ملت باستانی ما نگرسته و باور کنید در خیلی از موارد سینه سپر ساخته و برای تمامیت ارضی و استقلال سیاسی ما پافشاری نموده است» (ص ۳)، «محال است که نبرد کنونی [جنگ جهانی دوم] بساط بشر را به حال خود گذارد، همه چیز و همه کس در همه جا تغییر خواهد نمود. به حکم نزدیکی و هزاران دلیل دیگر انگلستان از ما و ما از انگلستان دوری نتوانیم نمود» (ص ۶).

■ **اهمیت نشریات فارسی چاپ خارج فراتر از چند نشریه معروف و شناخته شده است و لازم است شمار قابل توجهی از این نشریات را از ابعاد و زوایای مختلف مورد بررسی و پژوهش قرار داد.**

■ **در دوران اشغال ایران توسط انگلستان و روسیه، این دو کشور که از پیش، برنامه‌هایی را جهت تصرف مقطعی ایران و چه بسا تصرف دائمی آن تنظیم کرده بودند؛ انتشار جراید و مطبوعات فارسی داخلی و خارج از کشور را نیز با اهداف تبلیغاتی دوره جنگ در دستور کار خویش قرار دادند.**

– «حقیقت و گزاف» (صص ۶ - ۸)، این مقاله در حمایت از نیروهای متفقین و در سرزنش هیتلر نوشته شده و ضمن آن انگلیس‌ها را مردمانی با درایت معرفی کرده است.

– «ترینیتی هوس، گهواره دریانوردی بریتانیا» (صص ۹ - ۱۰).

– «خود را بشناس (قسمت ۵): افسانه و تخیلات مربوط به ازدواج» (صص ۱۱ - ۱۲، ۱۵).

– «معمای خوشبختی» (صص ۱۳ - ۱۴).

– «هشت صفحه‌ای که در وسط مجله آمده و شماره صفحه ندارد»، در این

– «هم چشمی و رقابت شعرا و نویسندگان»، (صص ۱۸ - ۲۰).

– «دختران انگلستان» (صص ۲۱ - ۲۲، ۱۷)، پیرامون زنان پرستار انگلیسی.

– «آموزش سالمندانی که آموزش یافته‌اند» (ص ۲۳)

– «جاسوس عیار (فصل سوم)» (صص ۲۴ - ۲۸)، داستانی است که با اهداف دوره جنگ نوشته شده و ناتوانی آلمان‌ها را در قبال نیروهای متفقین مورد توجه قرار می‌دهد.

ش ۱۵، سال دوم (اول بهمن ۱۳۲۱) – «ایران و انگلستان (قسمت شش)» نوشته: سجادی، (صص ۲ - ۶) در این

نشده ولی از شماره ۲۳ (سپتامبر ۱۹۴۳) ناشر آن «نشریات متحده» ذکر شده و آرم ناشر نیز علامت "U. P" است که در درون یک لوزی قرار گرفته و علامت اختصاری "UNITED PUBLICATIONS" است.

– نویسندگان: نام نویسندگان و هیأت تحریریه مجله درج نشده است.
– ترتیب انتشار: ماهانه (مصور و رنگین).
– تاریخ تأسیس: اوت ۱۹۴۱ (مرداد ۱۳۲۰).
– تاریخ انتشار آخرین شماره: نامعلوم.
– قیمت چهار تا هشت ریال.
– قطع: ۲۹×۲۱/۵ سانتی متر.
– تعداد صفحات: ۴۸ ص (با احتساب جلد).

– تعداد ستون‌های هر صفحه: دو ستون، هر ستون ۸/۵ سانتی متر.
– روی جلد: در سمت راست روی جلد، از بالا به پایین و با عرض ۳/۵ تا ۴ سانتی متر، ستونی فراهم شده است که در همه شماره‌ها، شماره نشریه، تاریخ ناشر، آرم ناشر و قیمت نشریه در این قسمت درج شده است. در کنار این ستون، یعنی در قسمت چپ آن دو کادر قرار گرفته که یکی در بالا و دیگری در پایین است. در کادر قسمت بالا که به صورت مستطیل است؛ تصویری از یک شیپور که عنوان شیپور را نیز همراه دارد دیده می‌شود. این قسمت در همه شماره‌ها به صورت یکسان آمده و حکم آرم مجله را دارد و در قسمت پایین این کادر یک مربع قرار گرفته که بیشترین حجم روی جلد را به خود اختصاص داده است. در این کادر، پیوسته تصویری از یک زن چاپ می‌شود که غالباً به زنان هنرپیشه اختصاص داده شده است.
– صفحه داخلی روی جلد: نیمی از حکم این صفحه را فهرست مندرجات

صفحات، تصاویری از جنگ جهانی دوم، رجال، مراکز مذهبی و... آمده است.
– «لهجات دهاتی ایران»، نوشته: ابوالقاسم بخاری، (صص ۱۶ - ۱۸).
– «گرد جادو» (صص ۱۹ - ۲۰)، درباره گرد سفیدی با نام علمی سولفانیلامید که در جنگ جهانی دوم در معالجه زخم‌ها به کار می‌رفته است.
– «رویاها» (صص ۲۱ - ۲۲)، درباره خواب دیدن و برخی از نظرات روانشناسان درباره آن.
– «سفری زر انگیز به سمرقند» شعری از: جیمز فلکر (صص ۲۳)
– «جاسوس عیار (فصل چهارم)» (صص ۲۴ - ۲۸)، ادامه داستان از شماره قبل. بانگامی به مندرجات این مجله درمی‌یابیم که آنچه در این مجله از اهمیت

بیشتری برخوردار بوده، جنگ جهانی دوم و حمایت از نیروهای متفقین و به‌خصوص حمایت از سیاست‌های دولت انگلستان بوده است.
۲. شیپور
– محل اداره: هند - دهلی.
– محل و نام چاپخانه: هند - بمبئی، چاپخانه تایمز آف ایندیا بمبئی.
«مدیر و سردبیر: قید نشده است. ولی در (قسمت زیرین صفحه دو) شماره‌های ۱۸ تا ۲۱ چنین مندرج است: «به سفارش ح.و. اسمیت، در چاپخانه تیمز آف ایندیا بمبئی چاپ و منتشر شده».^۸
– ناشر: «نشریات متحده» یا «یونایتد پبلیکیشنز». لازم به توضیح است تا شماره ۲۲ (ژوئیه - اوت ۱۹۴۳) عنوان ناشر قید

مجله در بر گرفته که پیوسته در قسمت بالای صفحه قرار دارد و نیمه دیگر صفحه را عکس پوشش داده است که این شیوه تا شماره ۴۰ ادامه داشته، ولی از آن پس سطح کامل این صفحه را عکسی از یکی از هنرپیشگان زن در بر گرفته و فهرست مندرجات به صفحه بعد منتقل شده است. شماره صفحه بعد از جلد نیز پیوسته صفحه سه شماره گذاری شده است زیرا صفحات جلد نیز مورد محاسبه بوده است.

– صفحه پشت جلد: این صفحه تا شماره ۴۳ (مه ۱۹۴۵) به تبلیغات جنگی اختصاص داشته است یعنی در این صفحه تصویری چاپ می شده که در آن موفقیت های جنگی نیروهای متفقین منعکس می شده است. از شماره ۴۴ (ژوئن ۱۹۴۵) این صفحه به تبلیغات تجاری اختصاص داده شده است.

– صفحه داخلی پشت جلد: این صفحه، پیوسته و در تمام شماره ها، محل چاپ تبلیغات تجاری بوده است.

– روش مجله: سیاسی - اجتماعی عامه پسند، با هدف دفاع از انگلستان و کشورهای متفقین.

نخستین شماره این مجله در ماه اوت ۱۹۴۱ (مرداد ۱۳۲۰) یعنی یک ماه پیش از اشغال ایران انتشار یافته^{۱۰} است و به درستی نیز معلوم نیست که چند شماره منتشر شده، ولی آخرین شماره ای که در کتابخانه ملی ایران نگهداری می شود، شماره ۶۲ (فوریه ۱۹۴۷) است.^{۱۱} نگارنده این سطور نیز شماره های ۱۳ تا ۵۱ این نشریه را در آرشیو نگهداری می کند. شماره ۱۳ در تاریخ اوت ۱۹۴۲ و شماره ۵۱ در ژانویه ۱۹۴۶ انتشار یافته است.

در شماره ۳۱ ذیل «هیأت تحریریه مجله شیپور» چگونگی چاپ و انتشار این مجله چنین گزارش شده است:
«هندوستان کشوری است پهناور که

خوشبختانه طرق ارتباطیه آن خوب است. علل مختلفی هست که بودن اداره سردبیری مجله شیپور را در دهلی که پایتخت هندوستان است ایجاب می نماید لکن چاپ آن در ۱۳۶۰ کیلومتری یعنی در بمبئی صورت می گیرد تا به بهترین صورت ممکنه طبع و در دسترسی خوانندگان گذارده شود.

محتویات و مندرجات هر شماره در اداره مرکزی دهلی مورد مشورت هیأت تحریریه ای قرار می گیرد که مرکب از مدیران قسمت زبان های مختلف مجله^{۱۲} و مشاورین دیگر [...] است. ترجمه کلیه مواد و مطالب مجله نیز در دهلی انجام و سپس ارسال بمبئی می گردد. یکی از دلایل لیاقت و حسن جریان امور ادارات راه آهن، تلگراف و تلفون هندوستان در

درباره انگیزه انتشار مجله، در سرمقاله شماره شیپور که به مناسبت شروع انتشار دومین سال و با عنوان «آغاز سال دوم» انتشار یافته، چنین آمده است:

«مقصود اولیه ما بسیار ساده است و آن این است که خوانندگان خود را خوشحال و مسرور نگاهداریم [...] ما جز کیف و مسرت برای خواننده امید و انتظاری نداریم. ما کوشیده و می کوشیم تا با مقالات و عکس های متناسب بر درخشندگی فعالیت اقوام و ملل خاورمیانه راجع به گذشته پر جلال، راجع به صنایع و راجع به رسوم و عادات آنها بیفزاییم و هم می کوشیم که شمه ای از گذران حیات در سایر نقاط، در صحاری و میدان های جنگ، در زیر سایه هایی که نبرد فعلی در تمام جهان بسر کشورهای

■ نیروی ارزان کار، رشد نسبی صنعت حمل و نقل در هند و آشنا بودن شمار قابل توجهی از کارکنان چاپخانه ها به امور چاپی چند زبان و از جمله زبان فارسی، سبب شده بود دولت انگلستان، هند را به عنوان مرکز امور چاپی در خاورمیانه و خاور نزدیک قرار دهد.

زمان جنگ همین است که نگارش و چاپ مجله را در دو نقطه ای که اینقدر با یکدیگر فاصله دارد ممکن می سازد.

مجله شیپور در مطبعه «تایمز آف اندیا» که بزرگترین مطابع هندوستان است به چاپ می رسد. اداره در چاپ شیپور به زبان فرانسه با اشکال چندانی مواجه نشد. موقعی که شیپور به زبان های فارسی و عربی شروع شد مطابع هند سابقه چاپ به این زبان ها را، جز آنچه به خط نستعلیق و چاپ سنگی صورت می گرفت نداشت، لهذا لازم بود که حروف سری متداوله در خاورمیانه را به هر نحوی است تهیه نمایند. در دو سال اول حروف چینی فارسی و عربی با دست انجام می گرفت ولی اینک برای ریختن حروف عربی دستگاه برقی عظیمی تهیه شده است.^{۱۳}

متحارب افکنده است برای آنها بگویم و نیز سعی می نمایم که پاره [ای] از صفحات خود را به بانوان اختصاص دهیم باشد که موضوع قابل توجهی در آن بیابند و نیز علاقه مندیم که عکس هایی تقدیم خوانندگان بنماییم تا از این رهگذر [...] به حظ بصر و کیف نظر و روشنایی چشم آنها کمک نموده باشیم.^{۱۴}

در مجموع باید گفت این مجله با هدف دفاع از نیروهای متفقین و علیه کشورهای محور (آلمان، ایتالیا و...) انتشار یافته است.

فهرست مندرجات دو شماره از این مجله چنین است:

ش ۲۰ (مه ۱۹۴۳)

– «فهرست مندرجات» (ص ۲).

– «اروپا دژ محصوری است» (ص ۳).

– «یادداشت‌های یک روزنامه‌نگار سوئدی» (ص ۴۳ - ۴۶). پیرامون جنگ جهانی دوم.

– «تبلیغ تجاری (صفحه داخلی پشت جلد)» (ص ۴۷).

– «تصویری از سربازان متفقین با این زیرنویس: سر نیزه متفقین به گلوی محوری‌ها فرو می‌رود (صفحه پشت جلد)».

ش ۳۰ (فوریه ۱۹۴۴)

– «فهرست مندرجات» (ص ۲).

– «هوایم‌ای کشوری در هندوستان» (ص ۳).

– «یکصدمین سال بنای شهر کراچی» (ص ۴ - ۵).

– «جهانسبورگ [ژوهانسبورگ] یا پایتخت طلا» (ص ۶ - ۷).

– «تصاویری از [اصول تربیت کردن خلبان برای قوای هوایی هندوستان» (ص ۸ - ۹).

– «زیارت حجاج از بیت‌الله الحرام» (ص ۱۰ - ۱۲).

– «تصویری از پرده‌عاج مانند مرمین در قلعه‌دهلی» (ص ۱۳).

– «تصویری از کشتی‌های جنگی نیروهای متفقین» (ص ۱۴).

– «تصویری از یک هنرپیشه زن» (ص ۱۵).

– «قشونی که عهده‌دار دفاع استرالیا است» (ص ۱۶ - ۱۷).

– «اینجا دهلی، اینجا دهلی» (ص ۱۸ - ۱۹).

۱۹. «درباره برنامه‌های فارسی و عربی رادیو دهلی و مجریان آن».

– «بزرگ‌ترین بازی‌کنندگان فوتبال» (ص ۲۰ - ۲۱).

– «تهران» (ص ۲۲ - ۲۳).

– «تصویری از بریدن درختان در کانادا» (ص ۲۴ - ۲۵).

– «تصویر یکی از افراد قوای هوایی انگلیس» (ص ۲۶).

■ نشریه‌های فارسی، سال‌ها پیش از آن‌که در ایران ظهور کنند در سرزمین هند زاده شده و نیم قرن پس از آن به ایران آمده و در پی آن به دیگر کشورهای جهان نیز پا نهادند.

■ ۵۷ سال پیش از انتشار اولین روزنامه فارسی در ایران، برای نخستین‌بار بخشی از صفحات یک روزنامه انگلیسی‌زبان چاپ هند یعنی بنگال گزت از تاریخ ۲۹ ژانویه سال ۱۷۸۰ م (۱۱۹۳ ق) به زبان فارسی اختصاص داشت.

درباره پیروزی‌های نیروهای متفقین در نقاط مختلف جهان.

– «رشادت در میان برف و طوفان و مناظر جنگ در جبهه جماهیر شوروی» (ص ۴ - ۵). تصاویری از مبارزات روس‌ها در برابر نیروهای آلمانی.

– «آموزش اعراب در فلسطین» (ص ۶ - ۷). این گزارش که پیش از اشغال فلسطین تهیه شده، به تسهیلاتی که حکومت فلسطین در ایجاد تأسیسات تربیتی داشته اشاره کرده است.

– «کشاورزان بریتانیا بر خرمن‌های خود می‌افزایند» (ص ۸ - ۹).

– «نیروی هوایی روزافزون چین» (ص ۱۰ - ۱۱).

– «صنایع جنگی امریکا» (ص ۱۲).

– «اعلان جنگ دولت عراق به دول محور» (ص ۱۵).

– «بیابان باختر» (ص ۱۶ - ۱۷).

تصاویری از شکست سپاه آلمان و ایتالیا در لیبی.

– «روسیه گذشته و حال» (ص ۱۸ - ۱۹).

– «مسافرت در ایران» (ص ۲۰ - ۲۲).

– «نقاشی‌ای از جنگ نیروهای متفقین و آلمان در لیبی» (ص ۲۴ - ۲۵).

– «تصویری از مسجد قائد یک در قاهره» (ص ۲۶).

– «سیاحت مختصری در مصر» (ص ۲۷ - ۲۹).

– «کوه‌های یخ و خطرات آن» (ص ۳۰ - ۳۱).

– «سماوه» (ص ۳۲ - ۳۴). پیرامون شهر سماوه که در کنار فرات واقع شده است.

– «دو تصویر از دو هنرپیشه زن» (ص ۳۵ - ۳۶).

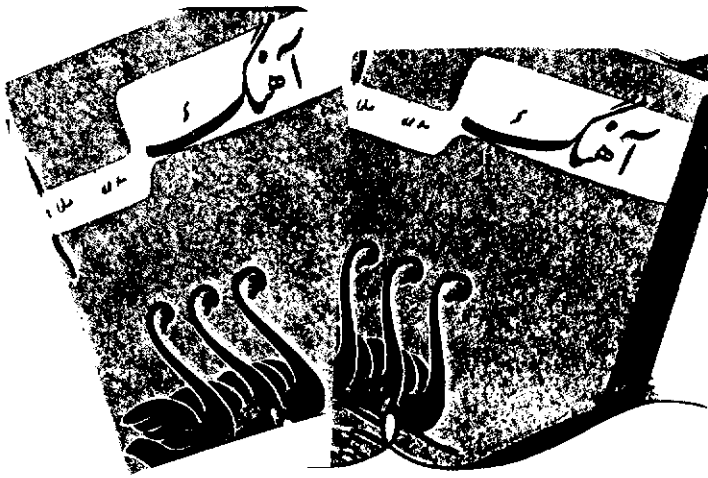
– «موی خود را آرایش دهید» (ص ۳۷).

– «اهمیت زینت آلات» (ص ۳۸ - ۳۹).

– «زیرلباسی‌های لطیف» (ص ۴۰).

– «تزیین صنعتی میزغذاخوری» (ص ۴۱).

– «تصویری از یک هنرپیشه زن» (ص ۴۲).

انتشارات «یونایتد پبلیکیشنز» که در هفت زبان (اردو، انگلیسی، پشتو، روسی، عربی، فارسی و فرانسه) منتشر میشود مجموعه بینظیر است از مجلاتی که فوق العاده مورد پسند مردمان خاورمیانه و هندوستان و افغانستان میباشد. «یونایتد پبلیکیشنز» که در تهیه مجلات خود همیشه احتیاجات اذواق مختلفه را در نظر دارد فرهنگ، گذشته تاریخی و پیشرفتهای جدید همسایگان هندوستان را مورد توجه مخصوص قرار داده و میدهد.

الف: کتاب فهرست مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران
نوع و روش مجله را (تاریخی)^{۱۵} معرفی کرده و «فهرست مجلات موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی» نیز آن را در شمار جراید (فرهنگی - تاریخی)^{۱۶} قرار داده است و حال آن که روش این مجله، اجتماعی عامه‌پسند بوده که با هدف دفاع از انگلستان و کشورهای متفقین تنظیم شده است.

ب: کتاب فهرست‌های مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران این مجله را در شمار جراید چاپ ایران به حساب آورده و نوشته است «محل انتشار: تهران»^{۱۷} و حال آن که در تمام شماره‌های این مجله، محل چاپ آن بمبئی اعلام شده است.

ج. مسعود برزین در کتاب «شناسنامه مطبوعات ایران از ۱۲۱۵ تا ۱۳۵۷» به اشتباه، سال تأسیس این مجله را ۱۳۲۱ (۱۹۴۲) اعلام کرده^{۱۸} در صورتی که سال تأسیس این مجله ۱۳۲۰ (۱۹۴۱) بوده است.

خلاصه کرد: جنگ جهانی دوم، تصاویری از هنرپیشه‌ها و مراکز دیدنی جهان، نوع زندگی و معیشت در کشورهای مختلف، جغرافیای تاریخی، آرایش و لباس زنان، تبلیغات تجاری و...

در اینجا لازم است تا به این نکته اشاره شود که آنچه در این مجله اهمیت بیشتری داشته و عمده‌ترین موضوع را به خود اختصاص داده، جنگ جهانی دوم بوده است. در این خصوص باید گفته شود که با نگاهی به شماره ۲۰ این مجله درمی‌یابیم که ۱۵ صفحه آن پیرامون جنگ جهانی دوم بوده که این در حدود یک سوم مطالب را شامل می‌شود و شماره ۳۰ نیز ۱۰ صفحه را به این موضوع اختصاص داده که این نیز در برگیرنده یک پنجم مطالب است.

مواردی از اشتباهات برخی از منابع و مراجع درباره این مجله: کتاب‌هایی که به این مجله اشاره داشته‌اند بسیار معدود و این معدود نیز آکنده از اشتباه بوده است.

«[تصویری از یک هنرپیشه زن]» (ص ۲۷).

«[شجره ممنوعه [گندم] اصلاً از کجا آمد]» (ص ۲۸ - ۲۹).

«نابود شدن زیردریایی‌ها» (ص ۳۰ - ۳۱). درباره چگونگی از میان بردن زیردریایی‌های آلمان توسط نیروهای متفقین.

«برگشت اهالی روسیه به اوطان خود [پس از شکست نیروهای آلمانی]» (ص ۳۲ - ۳۳).

«چونگ کینگ در زیر آتش دشمن» (ص ۳۴). درباره شهر چونگ کینگ که در زمان جنگ جهانی دوم، پایتخت چین بوده است.

«[تصویری از دو هنرپیشه زن]» (ص ۳۴ - ۳۵).

«خواندن افکار کودکان خردسال» (ص ۳۷). [تصویر].

«مصرف پارچه سیاه برای لباس زنان» (ص ۳۸ - ۳۹). [تصویر].

«مدهای تازه برای آرایش موی بانوان» (ص ۴۰ - ۴۱). [تصویر].

«زندگانی زن یک برزگر [بریتانیایی]» (ص ۴۲ - ۴۳).

«بغداد دارالسلام بوده [و] هست.» (ص ۴۴ - ۴۵).

«[تبلیغات تجاری]» (ص ۴۶ - ۴۷).

«[تصویری از آمادگی هواپیماهای انگلیسی برای بمباران (صفحه پشت جلد)]».

با نگاه به مندرجات و تعداد صفحات شماره‌های ۲۰ و ۳۰ مجله شیپور درمی‌یابیم که این مجله با احتساب جلد در ۴۸ صفحه تنظیم و بیشتر مقالات و مطالب آن نیز بین یک تا دو صفحه بوده است. علاوه بر این، نزدیک به نیمی از صفحات هر شماره را تصاویر پوشش داده است. همچنین مطالب مجله را با توجه به فهرست مندرجات، می‌توان چنین

آهنگ

انتشار آگ ماهیانه در ایران ۴ ریال در هندوستان ۴ روپیه تک شماره در ایران ۱۰ ریال در هندوستان ۱ روپیه - نسخه نمونه در مقابل وجه ارسال میگردد. مقالات و عکسهای مربوطه پذیرفته نشود. فرستندگان که مایلند در صورت عدم قبول مقالات و عکسها شان مسترد شود باید خرج اشتراک آن را از ایران بکوبن بین المالی و از هندوستان لبر پست نموده نمایند. اداره هر رد و قبول کتب مقالات و عکسهای وارده مختار است.

آوریل ۱۹۴۴
اردیبهشت ۱۳۲۳

سال ۲، ش ۲ (اردیبهشت ۱۳۲۴)
- «آداب و عادات اهالی سرانندیب» / ب.ر. پامتیا (صص ۱ - ۴).
- «رودابه یکی از بانوان قهرمان شاهنامه فردوسی» / هاشم اصفهانی (صص ۵ - ۹).
- «برنده شرط یکی از حکایات ملا نصرالدین» (ص ۱۰).

این مجله هر سه ماه یکبار توسط «یونایتد پبلیکیشنز» طبع و نشر میشود. نشانی: سنون بوت - شماره ۱۱۶ دهلی

فهرست مندرجات

ردیف	عنوان	صفحه	ردیف	عنوان	صفحه
۱	تلم آکریشیه باسی	۱	۱۱	«آمی - جری»	۱۱
۲	«جان نیش»	۲	۱۲	«کنگره علوم»	۱۲
۳	«پرم هاند»	۳	۱۳	«جان لین»	۱۳
۴	«پول هاند»	۴	۱۴	«آمی - جری»	۱۴
۵	«گلیم دکتنی ماه»	۵	۱۵	«آمی - جری»	۱۵
۶	«گلیم دکتنی ماه»	۶	۱۶	«آمی - جری»	۱۶
۷	«گلیم دکتنی ماه»	۷	۱۷	«آمی - جری»	۱۷
۸	«گلیم دکتنی ماه»	۸	۱۸	«آمی - جری»	۱۸
۹	«گلیم دکتنی ماه»	۹	۱۹	«آمی - جری»	۱۹
۱۰	«گلیم دکتنی ماه»	۱۰	۲۰	«آمی - جری»	۲۰
۱۱	«گلیم دکتنی ماه»	۱۱	۲۱	«آمی - جری»	۲۱
۱۲	«گلیم دکتنی ماه»	۱۲	۲۲	«آمی - جری»	۲۲
۱۳	«گلیم دکتنی ماه»	۱۳	۲۳	«آمی - جری»	۲۳
۱۴	«گلیم دکتنی ماه»	۱۴	۲۴	«آمی - جری»	۲۴
۱۵	«گلیم دکتنی ماه»	۱۵	۲۵	«آمی - جری»	۲۵
۱۶	«گلیم دکتنی ماه»	۱۶	۲۶	«آمی - جری»	۲۶
۱۷	«گلیم دکتنی ماه»	۱۷	۲۷	«آمی - جری»	۲۷
۱۸	«گلیم دکتنی ماه»	۱۸	۲۸	«آمی - جری»	۲۸
۱۹	«گلیم دکتنی ماه»	۱۹	۲۹	«آمی - جری»	۲۹
۲۰	«گلیم دکتنی ماه»	۲۰	۳۰	«آمی - جری»	۳۰
۲۱	«گلیم دکتنی ماه»	۲۱	۳۱	«آمی - جری»	۳۱
۲۲	«گلیم دکتنی ماه»	۲۲	۳۲	«آمی - جری»	۳۲
۲۳	«گلیم دکتنی ماه»	۲۳	۳۳	«آمی - جری»	۳۳
۲۴	«گلیم دکتنی ماه»	۲۴	۳۴	«آمی - جری»	۳۴
۲۵	«گلیم دکتنی ماه»	۲۵	۳۵	«آمی - جری»	۳۵
۲۶	«گلیم دکتنی ماه»	۲۶	۳۶	«آمی - جری»	۳۶
۲۷	«گلیم دکتنی ماه»	۲۷	۳۷	«آمی - جری»	۳۷
۲۸	«گلیم دکتنی ماه»	۲۸	۳۸	«آمی - جری»	۳۸
۲۹	«گلیم دکتنی ماه»	۲۹	۳۹	«آمی - جری»	۳۹
۳۰	«گلیم دکتنی ماه»	۳۰	۴۰	«آمی - جری»	۴۰

«هدیه دانشمندان مجوس (داستان)» / او. هنری (صص ۱۱ - ۱۵).
- «محصول طلای هندوستان» / س.م. اورکرک (صص ۱۶ - ۱۷).
- «نژاد و عقیده نژادپرستی» / دکتر براندر (صص ۱۸ - ۲۳).

«(میگو) یا دیو اراضی برف پوش (جانورشناسی)» (صص ۲۴ - ۲۵).
- «چاسر ایرانی [درباره رودکی]» / چارلز، ج. پیکر نیک (صص ۲۶ - ۲۹).
- «زنان انگلیسی» / ایدیت سیت ول (صص ۳۰ - ۳۲).
- «هریبرت جرج ولز [نویسنده انگلیسی]» / داوید ترلو (صص ۳۳ - ۳۴).

۴. جهان امروز

«محل انتشار: هند - بمبئی»
- «ناشر: «یونایتد پبلیکیشنز» یا «نشریات متحده»»
- ترتیب انتشار: ماهانه (مصور).
- تاریخ تأسیس: مرداد ۱۳۲۱
- آخرین شماره: نامعلوم
- قیمت: ۱/۵ تا ۲ ریال (۴ آته).
- زبان: فارسی، اردو، پشتو.
- روش: سیاسی، اجتماعی
- عامه پسند، با هدف دفاع از انگلستان و کشورهای متفقین.
- نخستین شماره این مجله در مرداد ۱۳۲۱ یعنی یک سال پس از اشغال ایران انتشار یافته و قدر مسلم این است که ۲۱ شماره آن تا تاریخ مهر ۱۳۲۳ به چاپ

فهرست مندرجات دو شماره این مجله:

سال ۱، ش ۲ (آوریل ۱۹۴۴ اردیبهشت ۱۳۲۳)
- «همایون پادشاه هند در ایران (۱): از آگره تا هرات» / رشید یاسمی / صص ۱ - ۳.
- «اسکاتلند یارد» / جان فیشر (صص ۴ - ۵).
- «راه نجات (افسانه)» / پرم چاند (صص ۶ - ۸).
- «رابرت بسراونینگ [شاعر انگلیسی]» / اوگستوس میور (صص ۹ - ۱۰).
- «درد دل ملا قربانعلی (داستان)» / محمدعلی جمالزاده. (صص ۱۱ - ۱۶).
- «جنگ و نویسندگان جوان انگلستان» / جان لیمن (صص ۱۷ - ۱۸).
- «رضیه الدین سلطان دهلی (افسانه تاریخی)» / محمد حجازی (صص ۱۹ - ۲۰).
- «بانوان و جنگ» / کارشیش (صص ۲۱ - ۲۳).
- «پول سفید (داستان)» / رهگذر (صص ۲۴ - ۲۵).
- «فیلم کشتی ماه» (ص ۲۶).
- «کنگره علوم» (صص ۲۷ - ۲۸).

۳. آهنگ

«محل انتشار: هند - دهلی»
- مدیر: س.م. سجادی (تمدن الملک)
- ناشر: «یونایتد پبلیکیشنز» یا «نشریات متحده»
- ترتیب انتشار: فصلنامه.
- تاریخ تأسیس: ژانویه ۱۹۴۴ (زمستان ۱۳۲۲)
- آخرین شماره: نامعلوم
- قیمت: ۱۰ ریال.
- قطع: ۲۱×۲۶ سانتی متر.
- تعداد صفحات: متغیر
- روی جلد: بخش اعظم حجم روی جلد این مجله را طرحی از سه «قو» در بر گرفته که حکم آرم مجله را دارد.
- روش: تاریخی، اجتماعی، با هدف دفاع از انگلستان و کشورهای متفقین.
- نخستین شماره این مجله در ژانویه ۱۹۴۴ (زمستان ۱۳۲۲) یعنی با گذشت کمی بیش از دو سال از اشغال ایران انتشار یافته است. آخرین شماره ای که از این مجله در کتابخانه ملی ایران نگهداری می شود، شماره اول از سال سوم است. فهرست این کتابخانه تاریخ انتشار آن را خرداد ۱۳۲۵ اعلام کرده است.^{۲۱}

رسیده است و این نکته از آخرین شماره موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی به دست آمده است.

۵. تاج محل ۲۳

محل انتشار: هند - دهلی نو
ناشر: «یونایتد پبلیکیشنز» یا «نشریات متحده».^{۲۴}
مدیر: محمدعلی غلزئی.
ترتیب انتشار: ماهانه (مصور)
تاریخ تأسیس: حمل (فروردین) ۱۳۲۱
آخرین شماره: نامعلوم.
قیمت: ۴ آنه

روش: تاریخی، ادبی، با هدف دفاع از انگلستان و کشورهای متفقین.
نخستین شماره این مجله در فروردین سال ۱۳۲۱ انتشار یافته و اگر چه معلوم نیست آخرین شماره آن در چه زمانی منتشر شده، ولی نویسنده «فهرست مقالات فارسی» خیر از این داده است که شماره ۹ از سال چهارم این مجله به تاریخ می ۱۹۴۶ (خرداد ۱۳۲۵) منتشر شده است.^{۲۵}

مواردی از اشتباهات برخی از منابع درباره این مجله:

الف: مسعود برزین، سال تأسیس این مجله را به اشتباه سال ۱۳۲۵ (۱۹۴۶) اعلام نموده^{۲۶} و حال آن که نخستین شماره این مجله در حمل ۱۳۲۱ (۱۹۴۲) انتشار یافته است.

ب: کتاب چهره مطبوعات معاصر نیز به اشتباه سال تأسیس این مجله را ژوئن ۱۹۴۴ ثبت کرده است.^{۲۷}

۶. دنیا ۲۸

محل انتشار: هند - دهلی.
ناشر: «یونایتد پبلیکیشنز» یا «نشریات متحده».

ترتیب انتشار: ماهانه.

تاریخ تأسیس: دسامبر ۱۹۴۵

آخرین شماره: نامعلوم

قیمت: ۴ آنه

زبان: فارسی - انگلیسی

روش: سیاسی، اجتماعی با هدف دفاع از انگلستان و کشورهای متفقین.

نخستین شماره این مجله به تاریخ دسامبر ۱۹۴۵ یعنی در پنجمین سال اشغال ایران انتشار یافته و اگر چه تعداد شماره‌های منتشر شده آن نامعلوم مانده، ولی موجودی کتابخانه ملی ایران نشان می‌دهد که شماره این مجله به تاریخ آوریل ۱۹۴۶ انتشار یافته است.^{۲۹} □

پی‌نوئیس‌ها:

1. "UNITED PUBLICATIONS".

۲. ر. کت: شیور، ش ۲۴، اکتبر ۱۹۴۳، ص ۴۶.
۳. در قسمت پایین روی جلد مجله (در شماره‌های ۱۴ و ۱۵ از سال دوم) نوشته شده است: «بهای هر شماره ۲ ریاله و در نخستین صفحه بعد از جلد نیز آمده است: «اشتراک سالیانه در هندوستان ۶ روپیه، برای کشورهای خارج به اضافه اجرت پست».
۴. مندرج در روی جلد مجله «جهان آزاد».
۵. مندرج در قسمت بالای صفحه اول مجله جهان آزاد.

۶. مندرج در پاراگراف دوم از صفحه اول مجله جهان آزاد.

۷. ر. کت: فهرست مجلات موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی (ج ۱) چاپ اول، مشهد، انتشارات کتابخانه آستان قدس رضوی، ۱۳۶۱، ص ۱۰۲.

۸. ش ۱۸، مارس ۱۹۴۳/ ش ۱۹، آوریل ۱۹۴۳/ ش ۲۰، مه ۱۹۴۳/ ش ۲۱، ژوئن ۱۹۴۳.

۹. تا شماره ۱۸ قیمت مشخص نشده، از شماره ۱۹ تا ۲۳ (آوریل ۱۹۴۳/ سپتامبر ۱۹۴۳) ۴ ریاله، از شماره ۲۴ تا ۳۶ (اکتبر ۱۹۴۳/ اکتبر ۱۹۴۴) ۵ ریاله، از شماره ۳۷ تا ۴۴ (نوامبر ۱۹۴۴/ ژوئن ۱۹۴۵) ۸ ریاله، از شماره ۴۹ - ۵۱ (نوامبر ۱۹۴۵/ ژانویه ۱۹۴۶) ۶ ریاله.

۱۰. لازم به توضیح است، همزمان با انتشار نخستین شماره مجله شیور، در لندن نیز مجله روزگاران با اهداف دوره جنگ و با هدف جذب اندیشمندان ایرانی شروع به انتشار کرده است. این مجله که نخستین شماره آن در تابستان سال ۱۹۴۱ (۱۳۲۰) یعنی در بحبوحه اشغال ایران منتشر شده، پس از پنج سال انتشار که سه سال آن به صورت فصلنامه و دو سال آخر آن به صورت دو ماهنامه بوده، عاقبت در سال ۱۹۴۶ در بحبوحه تخلیه قوای

متفقین از ایران تعطیل شده است. نگارنده این سطور در خصوص این مجله، مقاله مستقلی در دست نهی دارد.

۱۱. ر. کت: فهرست مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران، بیژن سرتیب‌زاده با همکاری: کبری خدایپرست، چاپ اول: تهران، انتشارات کتابخانه ملی ایران، ۱۳۵۷، ص ۱۶۵.

۱۲. مجله شیور، با همان مضمون و محتوا و در همان قطع و اندازه به چند زبان دیگر نیز انتشار یافته است که از آن جمله به زبان فرانسه بوده که با نام «کلرون» و به زبان عربی که با نام «التقیه» منتشر شده است.

۱۳. شیور، ش ۳۱، مه ۱۹۴۴، صص ۱۶ - ۱۷.

۱۴. شیور، ش ۱۳، اوت ۱۹۴۲، ص ۳.

۱۵. فهرست مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران، ص ۱۶۶.

۱۶. فهرست مجلات موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی (ج ۱)، مشهد، انتشارات کتابخانه آستان قدس رضوی، ۱۳۶۱، ص ۱۹۴.

۱۷. همان، ص ۱۶۶.

۱۸. شناسنامه مطبوعات ایران از ۱۲۱۵ تا ۱۳۵۷، مسعود برزین، چاپ اول: تهران، انتشارات بهجت، ۱۳۷۱، ص ۲۶۶.

۱۹. ر. کت: فهرست مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران، صص ۱۱-۱۲/ شیور، ش ۳۷، نوامبر ۱۹۴۴، ص ۴۸/ شناسنامه مطبوعات ایران از ۱۲۱۵ تا ۱۳۵۷، ص ۲۳.

۲۰. شیور، ش ۳۷، ص ۴۸.

۲۱. فهرست مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران، ص ۱۲.

۲۲. ر. کت: فهرست مجلات موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی (ج ۱)، صص ۱۰۲ - ۱۰۳ / شیور، ش ۲۴، اکتبر ۱۹۴۳، ص ۴۶.

۲۳. ر. کت: فهرست مقالات فارسی (ج ۱)، ایرج افشار، چاپ اول، تهران، کتب‌های جیبی، ۱۳۴۸، صفحه «بیست‌وسه»/ شیور، ش ۲۴، اکتبر ۱۹۴۳، ص ۴۶/ شیور، ش ۳۷، نوامبر ۱۹۴۴، ص ۴۸/ چهره مطبوعات معاصر، غلامحسین صالحیار [و همکاران]، چاپ اول، تهران، ناشر: پرس اجنت، ۱۳۵۱، ص ۲۶۶/ شناسنامه مطبوعات ایران از ۱۲۱۵ تا ۱۳۵۷، ص ۱۲۳.

۲۴. شیور، ش ۲۴، ص ۴۶/ شیور، ش ۳۷، ص ۴۸.

۲۵. فهرست مقالات فارسی (ج ۱)، ص «بیست‌وسه».

۲۶. شناسنامه مطبوعات ایران، ص ۱۲۳.

۲۷. چهره مطبوعات معاصر، ص ۲۶۶.

۲۸. ر. کت: فهرست مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران، ص ۱۳۰/ شناسنامه مطبوعات ایران، صص ۱۹۴ - ۱۹۵.

۲۹. فهرست مجله‌های موجود در کتابخانه ملی ایران، ص ۱۳۰.